

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

E 58/2023 vp Valtioneuvoston selvitys: Suomen avaintavoitteet EU-vaalikaudelle 2024-2029

Valtioneuvoston luonnoksessa Suomen avaintavoitteista todetaan, että “Suomen pääprioriteetit EU:n strategiseen agendaan ja tulevan komission ohjelmaan ovat Euroopan strategisen kilpailukyvyn vahvistaminen, Euroopan kokonaisturvallisuuden parantaminen ja puhtaan siirtymän sekä biotalouden ja kiertotalouden mahdollisuuksien edistäminen.” Muistion linjaukset koskevat lähes yksinomaan talouden ja teknologian kehittämistä. Ikääntyvän väestön, erilaisten perheiden tukemisen ja lasten ja nuorten turvallisen kasvun varmistaminen ja inhimillisten voimavarojen politiikka puuttuu. Kansalaisjärjestöjen roolia ja ihmisoikeusperustaisuutta tulee painottaa. Linjauksiin tulisi lisätä väestöpolitiikka, väestön ikääntyminen ja siihen varautuminen. Myös digitaalinen hyvinvointi ja kokonaisvaltaisen turvallisuuden takaaminen tulisi nostaa Suomen prioriteetiksi.

Väestöliiton ehdotukset tiiviisti

1. **EU:n väestöstrategian jatkokehittäminen** Suomen avaintavoitteisiin.
2. **Kansalaisten digitaalinen hyvinvointi** lisättävä digitalisaatiota koskevaan EU-politiikkaan. Digihyvinvointi tukee myös demokratiaa, turvallisuutta ja kestäväää väestönkehitystä.
3. **Bioturvallisuus ja sosiaaliturvan kattavuus** kuuluvat turvallisuusajatteluun.
4. **Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten vahvistaminen.**
5. **Ihmisoikeudet toiminnan ytimenä.**

1. EU:n väestöstrategian jatkokehittäminen

Väestö, verkko ja vihreä siirtymä ovat aikamme kolme megatrendiä. Väestöpolitiikkaan kuuluu taloudellinen ja sosiaalinen varautuminen työikäisen väestön pienenemiseen, missä jäsenvaltioiden välillä on huolestuttavan suuria eroja ja puutteita. Perheystävällisyys, sukupuolten tasa-arvo, seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet, tasapainoinen aluekehitys sekä terve ikääntyminen ja sukupolvien välinen solidaarisuus ovat myös keskeisiä aineksia kestävään väestönkehityksen turvaamiseksi.

Komission vuonna 2021 julkaiseman “ikäääntymisen vihreän kirjan” keskeisenä ideana oli tunnistaa ja tukea jäsenvaltioiden räätälöityjä politiikkoja väestön ikääntymisen haasteeseen. Väestöpolitiikan tuominen osaksi komission politiikkatoimien valtavirtaa on jäänyt kuitenkin pahasti kesken von der Leyenin komissiolta, vaikka väestönkehitys on vain kärjistynyt entisestään.

Työikäisen väestön määrä vähenee vuodesta 2024 alkaen koko Euroopassa. Syntyvyys laskee edelleen ja on EU:ssa nyt jo alle 1,46. Vuonna 2022 syntyi vain 3.9 miljoonaa vauvaa, mikä on 800 000 vauvaa vähemmän

kuin vuona 2008. Trendi kärjistää väestön ikääntymistä, heikentää talouden kasvupotentiaalia ja pahentaa alueiden eriarvoistumista.

Suomella on Italian ohella EU:n vanhin väestö. Olemme edelläkävijämaa mm. eläkejärjestelmän varautumisessa. Monissa isoissa EU-maissa ei ole ymmärretty kansallisen ennakorahastoinnin merkitystä lakisääteisten eläkkeiden rahoituksessa. Myös nuorten aikuisten lapsitoiveiden toteutumista ja yhteiskunnan, myös työelämän perheystävällisyyttä on edistettävä. Maahanmuuttoa ja kotoutumista on tuettava. Turvallinen läheisyys ja hyvät ihmissuhteet perustuvat sukupuolten tasa-arvoon ja ihmisten yhdenvertaisuuteen.

EU:n tulee jatkaa Von der Leyenin komission aloittamalla tiellä. Se nosti esiin väestöpolitiikan ja ymmärsi, kuinka suuri merkitys sillä on, mutta jäsenvaltioiden etsimiä väestöpolitiikkaratkaisuja olisi pitänyt tukea vahvemmin.

Kansainvälisissä kumppanuuksissaan EU on sitoutunut seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien (SRHR) edistämiseen. Seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet ovat jokaiselle kuuluvia ihmisoikeuksia ja kattavat esimerkiksi seksuaalikasvatuksen, seksuaaliterveyspalvelut, turvallisen abortin, ehkäisyn, äitiysterveysten ja suostumuksen. Ne pohjaavat kansainvälisiin sopimuksiin, ja niiden merkitys on tunnustettu myös lukuisissa EU:n sopimuksissa.

EU voi tukea kestävästä väestönkehitystä globaalisti tukemalla SRHR:n toteutumista kehittyvissä maissa. Kestävä väestönkehitys pohjaa ihmisoikeuksille. Väestönkehitykseen voidaan vaikuttaa politiikalla, mutta ei pakottaen. Jokaisella on oikeus tehdä oma valintansa siitä, hankkiiko hän lapsia vai ei. Valinnanmahdollisuus edellyttää tietoa seksuaali- ja lisääntymisterveydestä ja perhesuunnittelusta sekä konkreettisesti esimerkiksi ehkäisyvälineitä ja hedelmällisyyshoitoja. Valitettavasti maailmassa on edelleen noin 257 miljoonaa naista, jotka halusivat käyttää raskauden ehkäisyä, mutta heillä ei ole siihen mahdollisuutta. Lähes joka toinen raskaus on suunnittelematon.

2. Kansalaisten digitaalinen hyvinvointi

Digitaaliset mediat helpottavat kommunikointia, mutta samalla ne luovat haasteita läheissuhteisiin ja lisäävät perheiden eriarvoisuutta. Nykyinen komissio on kiinnittänyt huomiota digitalisaation vaikutuksiin ihmisten arkeen, turvallisuuteen ja yksityisyyden suojaan. EU on muun muassa kehittänyt kansalaisten henkilökohtaisen datan käyttöä koskevia oikeuksia (Digital Services Act, Digital Markets Act v. 2022). Parhaillaan selvitetään, noudattavatko tietyt alustat kuten TikTok sen linjauksia. Yhä useampi jäsenmaa ja puolue ovat jo ehdottaneet tiettyjen alustojen käytön rajoittamista tai lasten puhelinten käytön rajoittamista mm. kouluissa tai öisin. Kaupallisten some-alustojen asettaminen lailliseen vastuuteen oli viime komission merkittävä avaus, jota Suomen tulisi tukea.

Väestöliitto esittää, että EU-kansalaisten digihyvinvointia tulee kehittää strategisesti ja kokonaisvaltaisesti, joilla perheet ja kaikki kansalaiset voivat tutkitun tiedon pohjalta tarttua teknologian tuomiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin. Uuden komission on linjattava, miten voimme edistää tutkimusta ja ymmärrystä kansalaisten digitaalisesta hyvinvoinnista, haittavaikutusten torjumisesta sekä tukea teknologia-alan sosiaalista vastuullisuutta.

Uutena terveyden, turvallisuuden ja mediakasvatuksen alueena digihyvinvoinnilla ei ole vielä omaa selkeää vastuutahoa EU:ssa. Siksi uudella kaudella digihyvinvoinnista tulee laatia **Digitaalisen hyvinvoinnin Code of conduct**, esimerkiksi osana DG Connect Digital Economy and Society.

Digihyvinvointia tulee myös edistää osana lasten Internetin käyttöä koskevaa strategiaa Better Internet for Kids. BIK+ strategia toteaa että lapsia ja nuoria tulee suojata ja voimaannuttaa verkossa. Digitaalinen hyvinvointi, sosiaalisten verkostojen tukeminen ja yksinäisyyden torjuminen nivoutuvat myös komission mielenterveyttä koskevaan aloitteeseen ja rakennetun ympäristön viihtyvyteen mm. Smart cities kokonaisuuden alla. Tekoälyn kehitys asettaa aivan uusia haasteita kestävien ihmissuhteiden ja yhteiskunnallisen luottamuksen edistämiseksi, johon EU:n lainsäädäntö on valmistauduttava kiireellisesti ja huolella.

3. Bioturvallisuus ja sosiaaliturvan kattavuus osana turvallisuusajattelua

Turvallisuus koskee myös bioturvallisuutta ja EU:n varautumista tautien ja pandemioiden suhteen. SARS-Covid-19 virus osoitti vakavia puutteita EU:n ja jäsenmaiden varautumisessa. **EU:n CDC:n toimintaa tulee vahvistaa osana huoltovarmuutta.**

Kohtuullinen sosiaaliturva kuuluu jokaiselle. Nyt työtä tehdään yhä enemmän myös yli jäsenvaltioiden rajojen. Alustatalous lisää yrittäjän ja palkansaajan väliin jäävien itsensä työllistävien määrää. **Sosiaaliturvan koordinoitua jäsenvaltioiden välillä ja ihmisten pysyminen sosiaaliturvan piirissä on taattava EU:n ensi vaalikauden aikana taattava paremmin.**

4. Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten vahvistaminen

Perusmuistion lähtökohdissa korostetaan perusoikeus- ja demokratiapolitiikan kehittämistyön jatkamista. Samoin painotetaan Euroopan kokonaisturvallisuuden parantamista ja tämä nähdään yhtenä rahoituskehityksen painopisteenä. Kansalaisyhteiskunnan ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten vahvistaminen edistää demokratiaa

Väestöliitto korostaa kansalaisyhteiskuntaa ja kansalaisjärjestöjä (ns. kolmas sektori) demokratiakehityksen kulmakivenä. Kansalaisjärjestöt tarjoavat ihmisille saavutettavia ja järjestäytyneitä osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia. Järjestöt rakentavat yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta ja auttavat kohtaamaan ikääntyvän yhteiskunnan haasteita, esimerkiksi sosiaali- ja terveysjärjestöjen ammatillinen työ ja vertais- ja vapaaehtoistoiminta.

Kolmannen sektori toimintaedellytysten vahvistamista tulee kehittää mm. **avaamalla EU:n rahoitusinstrumentteja mahdollisimman laajasti kansalaisjärjestöjen** haettaviksi. Tämän tulee koskea sekä EU:n sisäisiä rahoitusinstrumentteja että ulkosuhteita ja kehitysyhteistyötä. Kansalaisyhteiskuntaa tulee kuulla sekä Euroopassa että EU:n kumppanimaissa, erityisesti niissä maissa, joissa kansalaisyhteiskunnan tila on merkittävästi kaventunut.

5. Ihmisoikeudet toiminnan ytimenä

Valtioneuvoston avaintavoitteissa linjataan, että Suomi tukee EU:n kumppanuuksien edistämistä EU:n globaalin roolin vahvistamiseksi sekä unionin intressien ja arvojen edistämiseksi. Ihmisoikeudet ovat EU:n arvojen ytimessä. EU:n tulee tässä vaikeassa geopolittisessä tilanteessa profiloitua **ihmisoikeuksien vankkana puolustajana**. Erityistä tukea tarvitaan naisten ja vähemmistöjen oikeuksien sekä seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien puolustamiseen, sillä näiden vastustamista käytetään yhtenä välineenä monenkeskisen sääntöperustaisen kansainvälisen yhteistyön rapauttamiseen. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys tulee hahmottaa myös perheitä koskevaksi niin, että perheet nähdään monimuotoisina ja erilaisia perheitä pidetään yhtä arvokkaina.

Viitteet

- BIK+, The new European strategy for a better internet for kids (2022)
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733663/EPRS_BRI\(2022\)733663_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733663/EPRS_BRI(2022)733663_EN.pdf)
- Camerini, A-L., P. J. Schulz, & A-M. Jeannet. (2018). The social inequalities of Internet access, its use, and the impact on children's academic performance: *New Media & Society* 20 (7): 2489–2508.
- Declaration on European Digital Rights and Principles (2022) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>
- Digitaalinen hyvinvointi perheissä. Suomi hyvin käytetön ajan mallimaaksi (2020) <https://tietokayttoon.fi/-/digihyvinvointi-perheissa-suomi-hyvin-kaytetyn-ajan-mallimaaksi>
- DSA ja DMA (2022) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>
- EU Commission (2020) The Impact of Demographic Change in Europe https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/impact-demographic-change-europe_en
- EU Demographic Report (2023) <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography/demography-population-stock-balance/publications/demography-report>
- EU News (2024) Eurostat's alarm: EU has fallen below 4 million births. Euronews Italy 7.3.2024.
- EU Non-Communicable Diseases Initiative (2022) https://health.ec.europa.eu/non-communicable-diseases/healthier-together-eu-non-communicable-diseases-initiative_en
- Politico (2023) Europe turns on TikTok. CEO. <https://www.politico.eu/article/europe-tiktok-china-banned-brussels-video-sharing-app-spying/>
- Sorsa, toim. (2020) Kestävän väestönkehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti.
<https://www.vaestoliitto.fi/verkkajulkaisut/kestavan-vaestonkehityksen-suomi/>
- Tammisalo, K., & Rotkirch, A. (2022). Effects of information and communication technology on the quality of family relationships: A systematic review. *Journal of Social and Personal Relationships*, 39(9), 2724-2765.
- Tela (2024) Vakautta ja vaalimista. Telan EU-vaalitavoitteet 2024–2029.